

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
**הרא"ש האשכנזי בטולדו אשר בספרד ובית
מדרשו**

ד"ר יהודא גלינסקי | המחלקה לתלמוד

The Rosh from Germany in Toledo (Spain) and his School | 09-201-01

הרצאה	סוג הקורס:
4 (2 ש"ש)	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
שני, 16:00	יום ושעה:
שלישי, 15:00	שעת קבלה:
judah.galinsky@biu.ac.il	מייל מרצה:
/https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

מטרת הקורס לבחון את תורתו והשפעתו של אחד מענקי הרוח של ימי הביניים, ר' אשר בן יחיאל (הרא"ש) שר' יוסף קארו הגדירו כאחד מעמודי ההוראה של ההלכה היהודית בספרד, ביחד עם הרמב"ם והרי"ף.

הקורס יתחלק לשני חלקים. בתחילה נלמד על הרא"ש ותורתו, המהגר האשכנזי שפרח בספרד, ולאחר מכן על השפעתו הרבה על יהדות קסטיליה דרך תלמידיו הנאמנים. הרא"ש היה יוצר פורה ויצירותיו השונות, תוספותיו (ופירושים), תשובות, פסקי הרא"ש, עדיין נלמדים על ידי לומדים וחוקרים כאחד. נלמד להכיר את תורתו ואת תורת תלמידיו ותלמידי תלמידיו וכך נוכל להבין את מעמדו המיוחד שזכה לה מהגר זה בספרד.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים ילמדו להכיר ז'אנרים ספרותיים שונים של ספרות ההלכה בימי הביניים (פרשנות, חיבורי הלכה, ספרות השו"ת ועוד).
2. הלומדים יכירו האתגרים הדתיים שמנהגי הקהילה התמודדו איתם במהלך ימי הביניים.

מיומנויות

1. הלומדים ילמדו כיצד לנתח טקסטים פרשניים והלכתיים כדי להוציא מהם את האלמנט ההיסטורי, הספרותי וההלכתי המופיע בהם.
2. הלומדים יעריכו תהליכים ספרותיים והלכתיים של החכמים על רקע היסטורי ותרבותי.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	פתיחה: ייחודו של הרא"ש – פוסק אשכנזי שהיה לאחד מ"עמודי ההוראה" בספרד			
2	הרא"ש באשכנז א - אבות המשפחה, מקום מושבם ב-Cologne, ר' יחיאל אביו, והיכן למד הרא"ש?		א"ח פריימן, הרא"ש וצאצאיו, ירושלים תשמ"ו, עמ' יד-יט, עמ' ריא-רכב.	

	שמחה עמנואל, עטרת זקנים, ירושלים תשפ"א, עמ' 172-175 צוואת ר' יהודה בן הרא"ש בתוך: שו"ת זכרון יהודה, ירושלים תשס"ה, עמ' קעח-קעט			
3	הרא"ש באשכנז ב – מעמדו ופועלו של הרא"ש באשכנז		פריימן, הרא"ש וצאצאיו, עמ' כ-כו, מו-נז שלמה טולידנו, "קובצי תשובות הרא"ש בכתבי יד ובדפוסים", עבודת מוסמך, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ה, עמ' 103-115.	
4	עזיבת הרא"ש מאשכנז, הסבות לעזיבתו ודרכו של הרא"ש לספרד	לימוד בחברותות	פריימן, הרא"ש וצאצאיו, עמ' כו-כט. צוואת ר' יהודה בן הרא"ש בתוך: שו"ת זכרון יהודה, עמ' קפ	
5	הזמנתו של הרא"ש לספרד והסבות לכך – המצב התורני בטולדו קודם בואו		צוואת ר' יהודה בן הרא"ש בתוך: שו"ת זכרון יהודה, עמ' קעג י' גלינסקי, "הרא"ש האשכנזי בספרד: תוספות הרא"ש", "פסקי הרא"ש", ישיבת הרא"ש", תרביץ, עד (תשס"ה), עמ' 389-421	
6	פועלו של הרא"ש בספרד – תפקידיו השונים ("הרב" אבל לא "דיין"), פיתוח הישיבה, לימוד התלמוד		פריימן, הרא"ש וצאצאיו, עמ' לב-מא. י"ד גלינסקי, "הלכה, כלכלה ואידאולוגיה בבית מדרשו של הרא"ש בטולדו", ציון עב (תשס"ז), עמ' 387-419 י"ד גלינסקי, על מורשתו של ר' יהודה בן הרא"ש רבה של טולדו: פרק בחקר ספרות השו"ת של חכמי ספרד הנוצרית, פעמים 128 (2011), עמ' 177-180.	
7	יצירתו הספרותית של הרא"ש בספרד א תוספות הרא"ש		א"א אורבך, בעלי התוספות, ירושלים תש"ם, עמ' 587-596. י' פאעור, "תוספות הרא"ש למסכת ברכות", PAAJR, 33(1985), עמ' 41-65. דברי המבוא של הרב אברהם שושנה לתוספות הרא"ש	

	<p>למסכת פסחים, ירושלים תש"ס עמ' 25-32 גלינסקי, "הרא"ש האשכנזי בספרד", עמ' 396-404 ש' יהלום, "תוספות רא"ש: תהליכי התאמה והוספה", פעמים: רבעון לחקר קהילות ישראל במזרח 169 (2022), עמ' 97-134.</p>				
8	<p>יצירתו הספרותית של הרא"ש בספרד ב - פסקי הרא"ש</p>	<p>הרצאת אורח:</p>	<p>ח' טשרנוביץ, תולדות הפוסקים ב, ניו יורק תש"ז, עמ' 144- 160 ד' זפרי, "דרכי ההוראה של הרא"ש", חיבור לשם קבלת תואר ד"ר לפילוסופיה, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב תש"מ -"לדרכי הפסיקה של הרא"ש", סיני צד (תשמ"ד), עמ' רעה- רפג Mark Washofsky, The Rosh and the Rambam: The Halakha of Ashkenaz Confronts the Tradition of Sefarad. Ph.D. dissertation, Hebrew Union College, Cincinnati, OH, USA 1987. גלינסקי, "הרא"ש האשכנזי בספרד", עמ' 404-409.</p>		
9	<p>יצירתו הספרותית של הרא"ש בספרד ג – אוספי תשובות הרא"ש בכתבי היד ומי סידר את הספר לפי כללים?</p>		<p>א"א אורבך, "שו"ת הרא"ש בכתבי יד ובדפוסים", שנתון המשפט העברי, ב (תשל"ה), עמ' 1-153 (נדפס שוב: הנ"ל, מחקרים במדעי היהדות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 300- 148) שלמה טולידנו, "קובצי תשובות הרא"ש בכתבי יד ובדפוסים". י"מ תא-שמע, "רבנו אשר ובנו ר' יעקב בעל הטורים; בין אשכנז לספרד", פעמים 46-47 (תשנ"א), 75-91, במיוחד עמ' 75-84.</p>		

10	עיון במספר תשובות של הרא"ש המלמדים אותנו על דרכו ההלכתית בספרד		תהילה אליצור, "ילמדו המקומות הסתומים בפסקיו מדבריו בתשובה" -אי-התאמות בין תשובות הרא"ש לפסקי הרא"ש בדיני נזיקין", שנתון המשפט העברי כו (תשס"ט-תשע"א), עמ' 1-42 .	מטלת ביניים – שאלות על חומר הקריאה
11	השפעת ספרד על עמדותיו ההלכתיות של הרא"ש		אלימלך וסטרייך, "הכרעות שיפוטיות של הרא"ש בספרד", מחקרים בהלכה ובמחשבת ישראל, מוגשים לכבוד הרב פרופ' מנחם עמנואל רקמן בהגיעו לגבורות, בעריכת מ' בר, ירושלים תשנ"ד, עמ' 182-157. שלמה טולידנו, "קובצי תשובות הרא"ש", עמ' 116-120.	
12	ביקורת דתית-חברתית של הרא"ש ובנו בנושא חיבוב מצווה		י"ד גלינסקי, "ארבעה טורים והספרות ההלכתית של ספרד במאה ה-14", אוניברסיטת בר אילן תשנ"ט, עמ' 35-40.	
13	ר' יהודה בן הרא"ש –פטירת הרא"ש, חייו וצוואתו הרוחנית של ר' יהודה	לימוד בחברותות	מבוא לשו"ת זכרון יהודה, ירושלים תשס"ה, עמ' 17-50 יהודא דב גלינסקי, על מורשתו של ר' יהודה בן הרא"ש, עמ' 175-210. עמנואל, עטרת זקנים, עמ' 154-199 פריימן, הרא"ש וצאצאיו, עמ' קעא-ר.	
14	חשיבותו של ר' יהודה בהשרת מורשת אביו - תפקידיו ותשובותיו		גלינסקי, "על מורשתו של ר' יהודה בן הרא"ש".	
15	ר' יעקב בן הרא"ש חייו ומפעליו הספרותיים: קיצור פסקי הרא"ש, פרושו לתורה, ארבעה טורים		טשרנוביץ, תולדות הפוסקים, עמ' 144-230 ועמ' 247-254. מ' אלון, המשפט העברי, עמ' 1058-1080 . פריימן, הרא"ש וצאצאיו, קכא-קנז, קסב-קע. א"א אורבך, "מדרכי הקודיפיקציה - על ספר הטורים לר' יעקב ברבי אשר", ספר היובל של PAAJR (חלק עברי), ירושלים תש"מ, עמ' 14-1.	

	י"מ תא-שמע, "רבנו אשר ובנו ר' יעקב בעל הטורים", 91-75. י"ד גלינסקי, "ארבעה טורים והספרות ההלכתית של ספרד במאה ה-14", אוניברסיטת בר אילן תשנ"ט.			
16	האם ר' יעקב תכנן מראש את כתיבתו של ארבעה הטורים כספר מקיף וקהלי היעד של ספריו?	טשרנוביץ תולדות הפוסקים, עמ' 199-200. פריימן, הרא"ש וצאצאיו, עמ' קלו-קלז, עמ' קסז, הע' 284. י"ד גלינסקי, "ארבעה טורים – ספר אחד או ארבעה ספרים נפרדים? על הפצה, מבנה וקהל יעד בספרו של ר' יעקב בן הרא"ש", דיני ישראל לח (תשפ"ד).		
17	על המהפכה של ארבעה טורים: המפגש בין אשכנז וספרד (עיון במקורות הספר)	J. Galinsky, "Ashkenazim in Sefarad: The Rosh and the Tur on the Codification of Jewish Law," <i>Jewish Law Annual</i> 16 (2006), 3-23. אורבך, "מדרכי הקודיפיקציה", עמ' 14-1 גלינסקי, "ארבעה טורים והספרות ההלכתית של ספרד במאה ה-14, עמ' 185-219. תא-שמע, "רבנו אשר ובנו ר' יעקב בעל הטורים, 91-75.		
18	על תפוצת הטור בספרד, באשכנז ובדפוסים הראשונים	לימוד בחברותות י"ד גלינסקי, "וזכה זה החכם יותר מכלם שהכל למדו מספריו": על תפוצת "ארבעה טורים" לר' יעקב בן הרא"ש מזמן כתיבתו ועד לסוף המאה ה-15, סידרא יט (תשס"ד), 25-45		
19	תפילה והלכה א - ספר מצוות זמניות לר' ישראל ישראלי חכם מטולדו ותלמיד הרא"ש	נחם אילן, "האיש אשר זה הספר בידו, לספר אחר לא יצטרך": עיון בספר "מצוות זמניות" לר' ישראל ישראלי מטולדו", תעודה טז-יז (תשס"א), עמ' 105-121		
20	תפילה והלכה ב - ספר אבודרהם לר' דוד אבודרהם חכם מסביליה	טשרנוביץ, תולדות הפוסקים, עמ' 247-250.		

	<p>טשרנוביץ, תולדות הפוסקים, עמ' 171-181 אלון, המשפט העברי, עמ' 1051-1054</p> <p>Judah Galinsky and James T. Robinson, "Rabbi Jeruham b. Meshullam, Michael Scot, and the Development of Jewish Law in Fourteenth-Century Spain," <i>Harvard Theological Review</i> 100 (2007): 489-594</p> <p>י"ד גלינסקי, "ונשתוממתי על המראה בראותי כמה טעיות והשמטות יש בדפוס": לביור אופיין של מהדורות "ספר מישרים" לר' ירוחם בן משולם, שנתון המשפט העברי, כו (תשס"ט-תשע"א) 147-202</p>		<p>חיבוריו של רבינו ירוחם בן משולם – מפתח משוכלל למציאת הלכה ספציפית</p>	21
	<p>טשרנוביץ, תולדות הפוסקים, עמ' 191-198. אידלברג ש', "הספר 'צדה לדרך' ומחברו ר' מנחם בן הקדוש ר' אהרון בן זרח", דברי הקונגרס העולמי השישי למדעי היהדות ג (תשל"ג), עמ' 30-15.</p> <p>Friemann, "Menahem b. Zerah," <i>Annuario di Studi Ebraici</i> I (1934), 147-167</p>		<p>הספר צדה לדרך לר' מנחם אבן זרח חייו וספרו עבור החצר הספרדי ואיש העסקים הנוסע למרחקים</p>	22
	<p>א"מ הברמן, "ספר 'שולחן הפנים' לר' יצחק אבוהב", סיני נט (תשכ"ו), עמ' קמט-קנח. י"מ תא-שמע, "חידת ספר 'מנורת המאור' ופתרונה", תרביץ סד (תשנ"ה), עמ' 400-395.</p> <p>רון לסרי, "מנורת המאור ליצחק אבוהב ולישראל אלנקאווה: עיון ספרותי בשתי אנתולוגיות לאגדת חז"ל מקסטיליה במאה הי"ד", תואר שלישי אוניברסיטת בן-גוריון באר-שבע תשפ"א.</p>		<p>הלכה ומוסר א: חיבוריו של ר' יצחק אבוהב (מנורת המאור, שולחן הפנים וארון העדות)</p>	23

	לסרי, "מנורת המאור ליצחק אבוהב ולישראל אלנקאוה".	הלכה ומוסר ב: מנורת המאור לר' ישראל אל נקווה	
		מפגש סיכום: כיצד ר' אשר האשכנזי הפך להיות אחד מעמודי ההוראה בספרד	24

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

מסקל בציון הסופי	תיאור התוצר
20% מהציון הסופי	מטלת ביניים - ראו סעיף 10
80% מהציון הסופי	מטלת סיום

דרישות הקורס

נוכחות והשתתפות בשיעורים. הגשת מטלת ביניים ומטלת סיום. בקורס זה יש חובת נוכחות בכל השיעורים (לפחות 80% מהשיעורים), שתיבדק מדי שיעור.

דרישות קדם

אין דרישות קדם

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

ספרות רקע:

1. א"ח פריימן, הרא"ש וצאצאיו, ירושלים תשמ"ו,
2. שמחה עמנואל, עטרת זקנים, ירושלים תשפ"א
3. א"א אורבך, בעלי התוספות, ירושלים תש"ם
4. ח' ביינארט, מורשת ספרד, ירושלים תשנ"ב
5. י' בער, תולדות היהודים בספרד הנוצרית, תל אביב תשי"ט.
6. Y.T. Assis, The Golden Age of Aragonese Jewry, London and Portland, 1997.

7. C. Horowitz, The Jewish Sermon in 14th Century Spain, Cambridge Mass 1989